

УДК 94(497.1) „1941/1945“
327 (497.1:47) „1944“

Др Алексеј ТИМОФЕЈЕВ
Институт за новију историју Србије

УЛОГА И ДЕЛАТНОСТ ЗВАНИЧНЕ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ У ЈЕСЕН И ЗИМУ 1944.*

АПСТРАКТ: *Написан на основу мемоарске и објављене архивске грађе, рад пружа преглед делатности совјетске војне мисије у Југославији у јесен и зиму 1944.*

Кључне речи: *Други светски рат, Југославија, СССР, партизански рат, обавештајни рад*

Питање односа СССР-а и НОП-а је привлачило изузетно велику пажњу историчара у доба постојања комунистичке Југославије. Сваки рад који је тежио да пружи комплетан увид у историју Другог светског рата у Југославији је разматрао ову тему. Међутим, комплетна и детаљна обрада теме у југословенској историографији је урађена само у монографији Николе Б. Поповића објављеној 1988.¹ У његовом раду су детаљно сагледани различити аспекти совјетског помагања НОП-у за време Другог светског рата. Његова књига је представљала револуционарно оповргавање тезе југословенске историографије о томе да се борба покрета Ј. Б. Тита водила „без ичије помоћи“.² У току две протекле деценије од изласка ове књиге, у Русији, Србији и Енглеској дошло је до проналаска нових докумената, појаве мемоарске грађе и отварања за јавност архивских фондова. Већина закључака и сазања из монографије Николе Б. Поповића је потпуно потврђена, иако поједина питања заслужују одређена прецизирања.

---

* Чланак је резултат рада на пројекту *Срби и Југославија – држава, друштво, политика* (147043) који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

¹ Н. Поповић, *Југословенско-совјетски односи у Другом светском рату*, Београд, 1988.

² В. Дедијер, *Јосип Броз Тито, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 337–377.

Најбитније од ових питања везано је за војну мисију СССР-а у Југославији, захваљујућу којој су били остварени најприснији контакти совјетске владе са НКОЈ и НОВЈ. Очито је да мисија због дипломатских разлога није могла да буде упућена код Тита пре стицања енглеске мисије. Јасно је да у случају да совјетска мисија стигне код Тита пре савезничке, ништа не би могло да убеди Черчила у то да је Тито сасвим независан од Москве, што је покушавао да докаже НКВД. Урушавање имиџа „самониклости“ југословенског партизанског покрета могло је не само да угрози магловиту послератну будућност југословенских комуниста већ и да реално изазове сумње англосаксонских савезника у то докле ће ићи територијални и политички захтеви СССР-а у послератној Европи. А ово је могло да изазове акутне спољнополитичке проблеме за СССР: од одлагања Другог фронта до укидања помоћи у лендлизу и чак до сепаратних преговора са Немачком.³ Индикативно је да се могућност склапања енглеско-немачког сепаратног мира веома дуго озбиљно узимала у обзир. На пример, 17. јануара 1944. *Правда* је без коменатара или објашњења објавила следећу кратку белешку од сталног дописника из Каира: „Према подацима из поузданих извора десио се тајни сусрет хитлеровског министра спољних послова Рибентропа са неким енглеским руководећим лицама због покушаја да се сазнају услови потписивања сепаратног мира са Немачком“.⁴ У овим околностима, и иначе сумњичави Стаљин, тежио је свим мерама опреза.

Енглеска је почела припреме за слање код Тита своје мисије на пролеће 1943. У исто време совјетски представници су почели да се распитују о могућности да се формира заједничка совјетско-енглеска мисија код Тита.⁵ Енглеска је одбила овај предлог и упутила је своју самосталну мисију са кодним именом „Turical“ и под командом Ф. В. Дикина, која је 28. маја 1943. стигла у Титов штаб.⁶

Чим је Енглеска започела свој рад на припремама мисије, исту активност су започели и у Москви. Учесници совјетске мисије, командант мисије Николај Корњејев и преводилац Владимир Зелењин, који су оставили своје успомене о томе, нису били речити када су описивали припрему мисије. Ипак, Зелењин је тврдио да је ова одлука била донета још пре конференције амбасадора и министра спољних послова чије припреме су започели у августу и септембру 1943.⁷

³ И. М. Бондаренко, *Красные пианисты*, Москва, 2008; В. Шелленберг, *Мемуары*, Минск, 1998.

⁴ Сообщение спецкорра из Каира, ТАСС Правда, 17 января 1944.

⁵ Elisabeth Barker, *British policy in south-east Europe in the Second World War*, London, 1976, p. 163.

⁶ F. W. D. Deakin, *The Embattled Mountain*, London, 1971; српска скраћена верзија F. Dikin, *Војовна планина*, Београд, 1973; W. Mackenzie, *The Secret History of S. O. E.: Special Operations Executive 1940–1945*, London, 2000, pp. 428–431.

⁷ В. В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944, Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 17.

Први трагови припрема за мисију могу да се пронађу у Дневнику посета код Стаљина. Према том дневнику 15. априла 1943. код Стаљина су били присутни Молотов (шеф НКИД), Берија (шеф НКВД), Маљенков (члан Државног комитета одбране који је био задужен за авијацију) и Шчербаков (шеф војне и цивилне пропаганде: начелник Главне политичке управе Црвене армије, начелник информационо-пропагандног одсека НКИД и начелник одсека за међународне информације ЦК ВКП(б)). То су били скоро свакодневни посетиоци. Тог дана очито су се расправљале две теме. Прва је била везана за авијацију јер су у исто време дошли и отишли Новиков (командант ВВС Црвене армије), Никитин (начелник Главне управе за формирање и комплектацију јединица Црвене армије) и Голованов (шеф АДД). По њиховом одласку дошла је друга група која је остала до краја радног времена: Абакумов (начелник СМЕРШ), Голиков (начелник кадровске службе НКО), Иљичев (начелник РУ РККА уписан у дневник као неидентификовани Олвичев), Кузнецов (заменик начелника РУ РККА, у издању Дневника је погрешно идентификован као начелник војне морнарице), Вавилов (заменик начелника РУ РККА, у Дневнику је погрешно идентификован као истоимени научник), Виноградов (начелник позадинске службе Црвене армије), Евстигњејев (начелник Одсека за војну дипломатију НКО), Камински (сарадник НКГБ СССР) и будући шеф војне мисије код Тита генерал Корњејев.⁸

Биографија начелника мисије Николаја Корњејева пружа одређени увид у хронологију и начин припремања мисије. Генерал Корњејев је био високошколовани војни обавештајац. Шефу енглеске мисије Фицроју Маклејну се чак учинило да Корњејев „као и многи други виши официри Црвене армије“ није био пролетерског порекла, већ је пре револуције наводно био професионални официр царске руске војске.⁹ Николај Корњејев је рођен 1900. у селу Каменка богородицког среза Туљске губерније. У осамнаестој години је ступио у Црвену армију и 1919. био је један од првих питомаца војно-инжењеријске школе, након које је радио у служби веза. Завршио је 1924. Вишу војну школу веза и од 1926. је радио у РУ РККА. Корњејев је 1929. завршио Источни факултет Војне академије „Фрунзе“ и од тада је напредовао у војнообавештајној струци. Дошао је до места помоћника начелника Обавештајне управе Лењинградског војног округа. Након тога је радио као предавач на Академији генералног штаба Црвене армије. За време рата је био начелник штаба неколико армија. Започео је рат у 20. армији која се борила у Смољенској бици и Вјаземској операцији, након које су се само делови 20. армије пробали кроз обруч немачког опкољавања. Са

⁸ *На приеме у Сталина. Тетради (журнали) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 404.

⁹ F. Maklejn, *Rat na Balkanu*, Beograd, 1980, str. 11.

24. армијом је учествовао у почетној и најтежој фази Стаљинградске битке, са 11. армијом је учествовао у тешким борбама у неуспешним покушајима да се Немци опколе код Демјанска. Почетком априла 1943. армија је услед тешких губитака била расформирана, а Корњејев је са осталим вишим официрима био упућен у резерву Главне команде. Овај датум се веома добро уклапа у састанак код Стаљина, на којем је вероватно била донета одлука о припреми мисије у Југославији. Детаље припреме мисије за сада је тешко разјаснити, али вероватно да је она била углавном готова у октобру 1943. јер је баш тада, 4. октобра 1943, Корњејев био промовисан у следеће звање (генерал-лајтнант), што се обично радило непосредно пре слања мисије.¹⁰

Поред генерала Корњејева у мисију су били укључени и други квалификовани кадрови. Заменик мисије генерал-мајор Анатолиј Горшков је пре рата служио у граничарским јединицама НКВД СССР-а. После избијања рата се бавио припремом диверзаната и партизана за борбу у позадини непријатеља. Непосредно пре одласка у мисију, до септембра 1943, био је представник (официр за везу) Централног и Белоруског штаба партизанског покрета у штабу 1. белоруског фронта.¹¹ Трећи човек мисије – старији помоћник начелника мисије био је пуковник Николај Патрахалцев.¹² Патрахалцев је био инструктор герилских јединица у Шпанији за време грађанског рата. По завршетку рата 1938–1940. био је заменик начелника диверзантског одсека „А“ РУ РККА. До јуна 1943. био је на челу диверзантског одсека РУ РККА. После рата неко време је био на челу елитних јединица „спецназ“.¹³ Висококвалификовани су били и остали сарадници у мисији. Секретар мисије мајор Г. С. Харитоњенков такође је као и Патрахалцев био учесник шпанског грађанског рата. Старији помоћник начелника мисије мајор В. М. Сахаров и помоћник начелника мисије мајор М. В. Коваленко су били сарадници Совјетске амбасаде у Југославији 1940–1941.¹⁴ У саставу мисије нису били само будући шефови „спецназа“ и војне дипломатије већ и будући еминентни стручњак за историју Југославије В. Зелењин са Института за славистику РАН, који је стигао у Југославију као млади преводац.¹⁵

¹⁰ А. И. Колпакиди, Д. П. Прохоров, *Империя ГРУ. Очерки истории российской военной разведки*, Москва, ОЛМА-ПРЕСС, 1999; Справочник „Общевойсковые армии“, Справочник „Командный состав РККА и РКВМФ в 1941–1945 годах“, <http://www.soldat.ru/spravka/>.

¹¹ А. Горшков, Народ беретя за оружие, // Они защищали Тулу. Воспоминания и очерки, Тула, 1965, стр. 3–33; Биографический словарь – „Горшков Анатолий Петрович“ <http://www.bg-znanie.ru/article.php?nid=8563>.

¹² В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 20.

¹³ Лурье В. Москва, В. Я. Кочик, *ГРУ: дела и люди*, Санкт-Петербург–Москва, 2002.

¹⁴ В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 20.

¹⁵ Исто.

Према успоменама генерала Корњејева, тек крајем 1943. (односно после Техеранске конференције, на којој је био добијен званични пристанак Черчила и Рузвелта за заједничку подршку Титу и Југославији) совјетска влада је непосредно одлучила да пошаље мисију у Југославију.¹⁶ Мисија је кренула из Москве у 7 сати ујутро 17. јануара 1944. са централног аеродрома.¹⁷ Лет на релацији Москва – Астрахањ – Баку – Техеран – Багдад – Каиро – Триполи – Тунис – Бари су обавиле посаде капетана А. С. Шорњикова и мајора А. М. Лебедева.¹⁸ У Каиру представници мисије су се сусрели са представницима SOE, међу којима је био и Ф. Дикин, који се у то доба већ вратио из Југославије. У Каиру мисија се такође сусрела и са официрима НОВЈ – М. Поповићем и В. Дедијером. У исто време у Каиру су се налазили краљ Петар II и премијер избегличке владе Б. Пурић. Међутим, генерал Корњејев је категорички одбио енглески предлог да се организује сусрет са њима.¹⁹ На крају свог дугог путовања мисија се нашла са представницима НОВЈ код савезника – В. Велебитом и М. Милојевићем. Одатле је била летелицама пребачена на импровизовани аеродром код села Медено Поље, седам километара од Босанског Петровца.²⁰

Долазак мисије је био на различите начине описан у мемоарима учесника догађаја. Све је зависило од њихових каснијих ставова и погледа. Велебит се подругљиво сетио да је генерал Корњејев „био добро ухрањен и према томе неспреман за спортски подвиг [*скакње падобраном – А. Т.*], а и због тога што је током рата повређен у колено па је изгубио потребну чврстину“.²¹ Дедијер је, према Титовим успоменама, навео помпезни карактер дочека совјетске мисије и његов значај за „јачање веза НОП са савезничким земљама“. Наводећи речи говорника на свечаном пријему (Маклејна, Корњејева и Тита) Дедијер је закључио да се радило о званичном признању Тита као председника Националног комитета малтене равнот Черчилу и Стаљину у свом статусу.²² Ћилас се сетио веома суздржаног односа Корњејева према Титу.²³ Корњејев, Зелењин и Шорњиков су највећу

¹⁶ Н. В. Корнеев, Военная миссия СССР в Югославии. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 201.

¹⁷ В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 17.

¹⁸ А. С. Шорников, Наши полеты в Югославию // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 214–215; В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 20–21.

¹⁹ В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 21.

²⁰ *Исто*.

²¹ В. Велебит, *Sećanja*, Zagreb, 1983, str. 165.

²² В. Дедијер, *Јосип Броз Тито, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 389–391.

²³ М. Џилас, *Revolucionarni rat*, Beograd, 1990, str. 368.

пажњу посветили тешкоћама које су пратиле долазак мисије.²⁴ Ипак нај-детаљнију и најтоплију слику доласка мисије је дао у својим успоменама Коча Поповић. „23. П спустила се код Б. Петровца Совјетска војна мисија на челу са генерал-лајтнантом Корњејевом. У Дрвару 24. увече приређена је вечера на којој су били присутни маршал Тито, ген. лајтнант Корњејев, бригадни генерал Маклејн... генерал-мајор, пуковник Териш, мајор Черчил и око 20 виших и нижих официра из совјетске мисије. Говорили су Тито, Корњејев и Маклејн. Свечане црвеноармејске еполете донекле су нам олакшале обраћање са 'господине мајоре', 'господо официри'. Када је свечани део прошао, остали смо у сали са неколико совјетских официра: певали смо заједно (*највероватније руске револуционарне песме – А. Т.*), и нико никога није назвао господином. За вечером, лево од мене седео је Черчил, са кратком оштром брадом – некако напет, расејан, као увек кад није загрејан (*односно кад није у алкохолисаном стању – А. Т.*). Разговарао је, на енглеском, са мајором Захаровим (*вероватно се ради о старијем помоћнику начелника мисије мајору В. М. Сахарову, бившем сараднику совјетске амбасаве у Југославији 1940–1941 – А. Т.*),²⁵ који је седео десно од мене – и самном. Черчил је мене чисто 'падобрански', продорно, наметљиво питао о многим стварима, о којима нисам био нарочито жељан да говорим... Говорио ми је час француски, час енглески – пошто је уобразио да потпуно разумем енглески. Захаров је плав, живахан младић, пријатан, срдачан и непосредан. Рекао ми је да се они сви осећају овде као код куће – и видело се заиста да се тако осећају.²⁶ Чланови мисије ускоро су се потпуно опустили и успоставили веома присне контакте са члановима ВШ НОВЈ. Тито је, према речима Ђиласа, „причао како га је генерал Корњејев – кад су једне вечери остали сами – у пијанству љубио и тепао му: 'Оска, Оска...' [*Јошка, Јошка – А. Т.*]“.²⁷

Радна активност мисије је покривена потпуним мраком. Енглеском колеги Корњејева Фицроју Маклејну се чак учинило²⁸ да су Руси напунили

²⁴ Н. В. Корнеев, Военная миссия СССР в Югославии. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 201; В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 21–22; А. С. Шорников, Наши полеты в Югославию // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 214–215.

²⁵ В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 20.

²⁶ К. Поповић, *Белешке уз ратовање*, Београд, 1988, стр. 199.

²⁷ М. Ђилас, *Револуционарни рат*, Београд, 1990, стр. 369.

²⁸ Уосталом као што се види чак на једноставном примеру о наводном аристократском пореклу Корњејева Маклејн није био баш продоран у својим опсервацијама и без обзира на своју славну биографију више је личио на једног од сјајних „официра и центлмена“ које је описивао Ивлин Во. Уосталом Во, који је и сам био у саставу мисије код Тита и једва је избегао заробљавање током операције „Конићев скок“, описивао је у својим романима

једрилице само вотком и кавијаром, нису знали шта ће са временом и да представљају само велики добитак за друштвени живот савезничких мисија.²⁹

Једини до сада расветљени правац активности мисије је био у „одређивању најнужнијих потреба НОВЈ и сарадња у организацији неопходног војног материјала“. Ову помоћ совјетски чланови мисије су оценивали као ефикасну, Велебит обимну као и енглеска помоћ, а Дедијер је истицао да је совјетска помоћ била веома ограничена (без упоређивања са савезничким испорукама).³⁰ Стварне димензије совјетске помоћи НОП-у, уз анализу садржаја и бројног стања, сагледао је Никола Поповић.³¹

У одређивању обима помоћи, а и у дипломатском признању НКОЈ, улогу је одиграло и то што је по доласку совјетске мисије у Москву стигла војна мисија НОВЈ (12. априла 1944), са Велимиром Терзићем и Милованом Ђиласом.³² Стаљин је добио детаљан списак тражених лекова, опреме и оружја и 8. маја 1944. је одобрио значајну помоћ у наређењу Главне команде бр. 5847 с. с. „О мерама за пружање помоћи НОВЈ“. Након више од месец дана проведених у Москви у консултацијама са совјетским чиновницима задуженим за помоћ НОВЈ, 19. маја 1944. два члана мисије НОВЈ – Терзић и Ђилас – добила су прилику да посете Стаљина и задржала су се у разговору са Стаљином и Молотовим релативно дуго – један сат и 30 минута (од 21.00 до 22.30).³³

Осим координације помоћи јединицама НОВЈ, мисија генерала Корњејева и помоћна група у Барију (Италија) су имале и друге задатке на Балкану, обавештајне природе. СССР је тежио да добије информацију о стању на терену у балканским земљама под немачком окупацијом и о стању покрета отпора (пре свега комунистичког) не само на основу извештаја коминтерновских кадрова. Зато је по доласку мисије Корњејева у Бари неколико официра војнообавештајне службе и радиста из састава мисије кренуло широм целог Балкана. Према историји службе за радио-везе РУ РККА, након доласка мисије Корњејева у југоисточној Европи се појавила цела мрежа радио-станица са 14 тачака: два радио-чвора (један у помоћној

догађаје у Југославије много поштеније него Маклејн. Evelyn Waugh, *Sword of Honour Trilogy* (*Men at Arms*, 1952; *Officers and Gentlemen*, 1955; *Unconditional Surrender*, 1961).

²⁹ F. Maklejn, *Rat na Balkanu*, Београд, 1980, стр. 11.

³⁰ В. Дедијер, *Јосип Броз Тито, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 392; V. Velebit, *Sećanja*, Загреб, 1983, стр. 165; В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 23.

³¹ Н. Поповић, *Југословенско-совјетски односи у Другом светском рату*, Београд, 1988, стр. 187–207.

³² К. Поповић, *Beleške uz ratovanje*, Београд, 1988, стр. 193.

³³ *На приеме у Сталина. Тетради (журнали) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 433.

бази мисије у Барију а други је пратио Корњејева у Босни, на Вису и у Румунији) и 12 радио-станица у Југославији (у Србији, Хрватској, Словенији, Македонији, Црној Гори, Војводини), Грчкој и Албанији. Фактички ван ове мреже су остале само земље у којима су током рата биле присутне совјетске дипломатске мисије (Турска и Бугарска) које су податаке о стању у тим земљама прикупљале на други начин.³⁴ Чворишна станица радио-мреже мисије се налазила уз генерала Корњејева под кодним именом „Пурга-1“ („снежна олуја“) и деловала је из Дрвара уз невероватну активност. Снажна радио-станица дневно је имала 30-40 обавезних двостраних радио-термина: шест термина са Москвом, четири термина са резервним радио-чвором „Гроза-1“ („олуја“) и 2-3 термина везе са осталим радио-станицама мисије. Уз то су радили и допунски термине и ретранслације на поверљивом радио-саобраћају Каиро–Москва. Укупно „Пурга-1“ је емитовала око 12–18 хиљада петобројних група на дан, што је било изузетно пуно.³⁵ На основу ових података логична је претпоставка да је мисија генерала Корњејева фактички била совјетски обавештајни центар за читаво ратно подручје Балкана.

Тешко је одговорити на питање да ли је ова висока активност „Пурге-1“ била додатни катализатор у одлучивању Немаца за операцију „Коњићев скок“. Интересантно је у овом контексту то да је неколико недеља пре напада Корњејев, како је забележено у његовим успоменама, добио информацију о могућем нападу и затражио од Тита да се појачају мере у чувању безбедности штаба НОВЈ и да се припреми план за евентуални изненадни напад Немаца.³⁶ Ипак десант је био извршен касније када је опрезност НОП-а и чланова мисије већ попустила. Тито, совјетска и британска мисија су се једва извукли из немачког прстена.

Оно што се дешавало у току идућих неколико дана на различите начине је било представљено у успоменама совјетских и енглеских учесника догађаја. Шеф британске мисије Фицрој Маклејн описао је догађаје према извештају свог заменика мајора Вивијена.³⁷ Према Маклејну, све време након повлачења Вивијен је био у блиској вези са Титом. Онда га је Тито

³⁴ Л. П. Костромин, *Наша разведка в Болгарији // Очерки истории российской внешней разведки*, т.4: 1941–1945 годы. Москва, 1999; О. И. Нажесткин, *Венгерские мотивы на турецкой земле // Очерки истории российской внешней разведки*, т. 4: 1941–1945 годы. Москва, 1999.

³⁵ А. Н. Никифоров, *Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки)*, М.: Главное управление Генерального штаба, 1998.

³⁶ Н. В. Корнеев, *Военная миссия СССР в Югославии. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии*, Москва, 1960, стр. 202; М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Београд, 1990, стр. 386.

³⁷ Стицајем чудне коинциденције, која није промакла очима совјетске мисије, нити шеф британске мисије Маклин нити Черчил нису били у Дрвару на дан десанта.

позвао и замолио да уреди да се он и његово особље авионом евакуишу до Италије све док ситуација не дозволи да се врате у Југославију. Вивијен је послао депешу у Бари. Исте ноћи дакота краљевског ратног ваздухопловства је извукла Тита, његов пса Тигра, петоро-шесторо његових пратилаца, Вивијена и руску мисију. Пилот дакоте је био неки совјетски официр, који је случајно (!) добио овај задатак.³⁸

Ова верзија је одскакала од бројних совјетских извора. Реконструкцији догађаја доприносе успомене Корњејева, Зелењина и Шорњикова (пилота који је управљао дакотом којом су из Босне одлетеле стране мисије и Тито), архивска документа која су постала доступна после 1991. – извештаји службе радио-везе и извештај Александра Шорњикова упућен маршалу Александру Голованову, у то доба команданту АДД.³⁹

Према извештају совјетске службе за радио-везу РУ РККА узбуна у Москви и Барију била је подигнута када је одједном 25. маја заћутала „Пурга-1“, чвориште радио-мреже на Балкану, чија је активност обично била изузетно висока. Како се касније испоставило, одмах након напада Немаца главна радио-станица је била уништена према наредби помоћника команданта мисије одговорног за радио-везу мајора Л. Н. Долгова. Мисији је остала само совјетска мала носива радио-станица Н-15 „Север“, посебно разрађена за потребе локалних радио-веза у условима партизанских одреда и диверзантских јединица. Успоставити везу са Москвом са „Севера“ је било немогуће, а без посебних припрема тешко и са Италијом.⁴⁰

Седам дана, све до 2. јуна, у Центру радио-веза војне обавештајне службе, под непосредном контролом начелника Службе веза пуковника В. М. Рјабова, покушавали су да успоставе везу са „Пургом-1“ или да добију информацију о њој од „Грозе-1“. Тек рано ујутро 2. јуна била је успостављена веза са мисијом која се јављала са радио-станице са кодним именом „Вега“. Испоставило се да је мајор Долгов успео уз помоћ доступних му

³⁸ F. Maklejn, *Rat na Balkanu*, Beograd, 1980, str. 12.

³⁹ А. С. Шорников, Наши полеты в Югославию. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 217–218; Н. В. Корнеев, Военная миссия СССР в Югославии. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 203–204; А. Н. Никифоров, Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки), Москва, 1998; В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 25–26; А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 510–515; Записка на име А. Е. Голованова от Шорникова А. С. о действиях авиагруппы в Югославии, архив семьи А. Е. Голованова.

⁴⁰ А. Н. Никифоров, Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки), М.: Главное управление Генерального штаба, 1998.

средстава значајно да појача снагу радио-станице и да емитује саопштење Корњејева. Исто саопштење Долгов је послао и начелнику совјетског представништва у Барију С. В. Соколову. У овој поруци је био затражен долазак авиона за евакуацију који је морао да стигне на Купрешко поље 3. јуна у 22 сата.⁴¹

Пошто ова техничка довитљивост Долгова није давала стопостотне гаранције да ће тактичка радио-станција послати изузетно битну поруку на велику раздаљину, Корњејев је одлучио да се исти текст понови преко радио-станице енглеске мисије.⁴²

Међутим, према извештају Шорњикова, капетан Престон, представник енглеске команде у авио-бази у Барију, саопштио му је да авион мора да буде у Босни не у ноћи 3/4. јуна већ у ноћи 4/5. јуна. Ранији полазак је био забрањен. Соколов и Шорњиков, који више нису могли да ступе у контакт са „Вегом“, одлучили су да лет мора да буде изведен по сваку цену и то према захтеву „Вега“.⁴³

Амерички авион Шорњикова „дакота“, који је СССР добио преко лендлиза, био је максимално олакшан пре лета – из њега су избацили фотеље, столове и сву опрему. Александр Шорњиков и његов копилот Борис Калинин су пријавили енглеском особљу авио-базе обичан извиђачки лет, али када су били над Босном успешно су слетели на Купрешко поље. Место за спуштање авиона и припрему терена уз помоћ југословенских бораца је одабрао Павел Јакимов, навигатор Шорњикова, које је био задужен за припрему слетања совјетских авиона и био је код Корњејева од самог почетка рада мисије. Према успоменама Шорњикова, пола сата по његовом слетању на аеродрому се појавио Тито и особље мисије.⁴⁴ Након кратке расправе било је одлучено да у авион уђе само 20 људи. У авион су ушли Тито, Кардељ, Ранковић, још неколико официра НОВЈ и чланови совјетске и енглеске мисије. Осим тога у авион је ушао и Титов вучјак Тигар, који је упорно одбијао да уђе у авион. Исте ноћи авион Шорњикова је поновио

⁴¹ С. М. Штеменко, *Генеральный штаб в годы войны*, Москва, 1974, кн. 2, стр. 200–201.

⁴² Н. В. Корнеев, *Военная миссия СССР в Югославии*. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 203; А. Н. Никифоров, *Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны*, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки), М.: Главное управление Генерального штаба, 1998.

⁴³ А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 510–515; Записка на име А. Е. Голованова от Шорникова А. С. о действиях авиагруппы в Югославии, архив семьи А. Е. Голованова; Корнеев Н. В., *Военная миссия СССР в Югославии*. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 203.

⁴⁴ А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 510–515; Записка на име А. Е. Голованова от Шорникова А. С. о действиях авиагруппы в Югославии, архив семьи А. Е. Голованова.

свој лет и пребацио је у Бари још неколико људи. У том лету Шорњикова су пратила и два енглеска авиона која су такође слетела на Купрешко поље и помогла у евакуацији људства у Италију.⁴⁵ Ујутро 4. јуна на Купрешко поље су стигле немачке предвиднице.⁴⁶

Већи део обавештајних официра мисије је остао на терену и њима су чак стизала нова појачања у току целог лета 1944.⁴⁷ Евакуисани део особља мисије на челу са самим Корњејевим је био уз Тита у Италији и на Вису. Била је значајно проширена совјетска база у Италији и 15. јула 1944. на савезничком аеродрому близу Барија совјетска мисија је добила свој сектор. На њега је одмах слетела совјетска авио-група за специјалну намену, под командом пуковника Василија Шчелкунова, састављена од 12 транспортних авиона „дакота“ америчке производње и 12 ловаца „Јак-3“ совјетске производње.⁴⁸ Авио-група Шчелкунова је давала помоћ у опреми партизанским одредима у Југославији, а поред тога је наставила да шири мрежу совјетских инструктора не само у Југославији већ и у Грчкој и у Албанији.⁴⁹ У јулу 1944. у Москву је обилазним путем кренуо и генерал Корњејев, који је 17. августа 1944. реферисао своје утиске Стаљину.⁵⁰ Везе Тита и његових сарадника, које су они у међувремену јачали са енглеским војним и политичким врхом, нису изазивале претеране симпатије совјетске мисије.⁵¹ Ови контакти се нису испољавали само у посетама енглеских званичника већ и у томе да је након одређеног времена на енглеском разарачу „Блекмур“ Тито био пребачен на острво Вис, формално део југословенске територије, али у ствари праву базу англосаксонских савезника на далматинској обали.⁵²

⁴⁵ А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 510–515; Записка на име А. Е. Голованова от Шорникова А. С. о действиях авиагруппы в Югославии, архив семьи А. Е. Голованова.

⁴⁶ Н. В. Корнеев, *Военная миссия СССР в Югославии*. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 204.

⁴⁷ А. Н. Никифоров, *Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны*, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки), М.: Главное управление Генерального штаба, 1998.

⁴⁸ В. Зеленин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 27; А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 515.

⁴⁹ П. М. Михайлов, *После заката – взлет*, Смоленск, 1988, ч. 2, „Под звездами Эллады“.

⁵⁰ *На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 439.

⁵¹ Н. В. Корнеев, *Военная миссия СССР в Югославии*. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 204.

⁵² Сјајан опис Виса као савезничке базе је дао Маклејн. Ф. Maklejn, *Rat na Balkanu*, Beograd, 1980, str. 13.

Особље совјетске војне мисије је већ 10. септембра прелетело на авиону Александра Шорњикова са Виса у Крајову (Румунија), где се већ налазила Црвена армија. „Још пре доласка маршала Тита са оперативном групом Врховног штаба били су припремљени сви услови за њихов рад на управљању трупима, успостављене везе са командом совјетских фронта и трупа, са којима су морале да сарађују југословенске јединице и партизански одреди.“⁵³ Међутим припреме за смештај Тита и његове пратње су почеле пре тога. Већ у августу 1944. био је утврђен проширени списак мисије која ће морати да се смести у Крајови. У овај проширени списак је ушао и новоименовани начелник штаба мисије Илја Старинов. Старинов је са осталим члановима мисије стигао у Румунију већ 8. септембра 1944. и активно је започео рад на припреми неопходне базе за смештај Тита и совјетске војне мисије.⁵⁴

Тешко је утврдити да ли је Тито стварно толико журио да напусти Вис или је пак Москва журила да склони Тита из енглеског загрљаја у који се неочекивано лепо сместио доскорашњи кадар Коминтерне. Осим жеље за јачањем контроле над лидером НОВЈ могло је да буде и других разлога. Сви совјетски мемоаристи и извештаји који описују рад совјетске мисије на Вису помињу негативне испаде енглеске стране, која је тежила да успорава рад совјетске мисије. У овом контексту чак није ни битно да ли је ово успоравање стварно постојало. Очито је једно – да је и овај субјективни или објективни осећај „енглеске подмукле саботаже“ могао да појача жељу Москве да се Тито пребаци са Виса.⁵⁵ Још је један разлог – постојање оправдане сумње у то да Немци могу да пробају да исправе свој неуспех у Дрвару. Скорцени, организатор искрцавања код Дрвара, завршио је у својим мемоарима опис неуспешног „лова на маршала“ на следећи начин: „Касније ми смо наравно покушавали да тачно лоцирамо штаб Тита, који се преселио на обалу Јадранског мора, а после на острво Вис. Чак смо почели

⁵³ П. Г. Рак, В глубоком тылу врага // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 211.

⁵⁴ При томе мора да је то било тек након недељу дана од уласка совјетских тенкова у Букурешт 31. августа 1944. И. Г. Старинов, *Мины замедленного действия: размышления партизана-диверсанта*, Москва, 1999.

⁵⁵ А. С. Шорников, Наши полеты в Югославию. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 217–218; Н. В. Корнеев, Военная миссия СССР в Югославии. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 203–204; А. Н. Никифоров, Система радиосвязи Советской военной миссии в Югославии в годы Великой Отечественной войны, // Позывные военной разведки (Воспоминания ветеранов службы радиосвязи военной разведки), Москва, 1998; В. Зелењин, *Совјетска војна мисија у Југославији 1944. Пола века од ослобођења Србије*, Београд, 1995, стр. 25–26; А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 510–515; Записка на име А. Е. Голованова от Шорникова А. С. о действиях авиагруппы в Югославии, архив семьи А. Е. Голованова.

да планирамо муњевиту операцију са искрцавањем на острво, али развој догађаја нас је опет прстигао“.⁵⁶

Брзи и ненајављени одлазак Тита са Виса је ишао на руку Москви. Ђилас је чак тврдио у својим успоменама да је совјетска мисија инсистирала на томе да Тито дође у Москву и да напусти Вис.⁵⁷

Према успоменама Маклејна, Тито је неочекивано и без најаве нестао са Виса. Једног јутра Маклејнов заменик Вивијен Стрит отишао је Титу са поруком од генерала Вилсона и утврдио да је без трага нестао са острва. „Распитивања о томе где може бити, дала су само неодређене одговоре. Била је то стара прича, тако позната из московских дана: болестан је, заузет је, отишао је у шетњу. Одговорнији чланови маршалове пратње су, изгледа, такође нестали. Остали, ако су нешто и знали, снебивали су се да ишта кажу. При даљем испитивању утврђено је да је неки неидентификован руски авион слетео на Вис и потом полетео, вероватно са Титом“.⁵⁸ Ђилас је такође поменуо нагли и скривени начин одласка Тита са острва у пратњи Корњејева, Ранковића и Милутиновића.⁵⁹ Не мање сликовит опис муњевитог одласка Тита са Виса је дао и совјетски пилот П. М. Михајлов из групе Шчелкунова. Касно увече 18. септембра Михајлов и његов копилот Павлов су добили наређење да крену са острва Вис на подручје где су стационаране руске трупе. Полазак је био планиран у три сата после поноћи. Пилотима је било наређено да узлете по мраку, без аеродромске дозволе за полетање. Када је Михајлов ушао у авион са изненађењем је приметио да се у авиону већ налази један њему непознати путник у светлосивом мантилу са звездicom на војничкој капи. Пошто Михајлову није било јасно ко је то и како је ушао у његов авион, он је покушао да добије одговор. Али одједном је осетио додир нечије руке и иза леђа је приметио пуковника из совјетске војне мисије, који му је кратко наредио: „Бави се својим послом!“⁶⁰ Још у мраку, 19. септембра авион је слетео на совјетски аеродром у Крајови.

Када је Тито стигао у Крајову, срео се са начелником штаба совјетске војне мисије Стариновом. „На Титу је била маршалска униформа. Он је изгледао релативно млад и енергичан, но некако ми је изгледало незадовољан. Он је изашао из аутомобила и не обраћајући ни на кога пажњу кренуо је у свој апартамент.“ Тито је био смештен у вили коју се реквирирали од

⁵⁶ Скорцени О., Секретные задания РСХА, Москва, 1999, www.litru.ru/index.html?book=24997&page=41. Постоји и неколико српских превода мемоара. О. Skorцени, *Tajne misije*, Beograd, 1952; О. Skorцени, *Specijalna misija: memoari najopasnijeg čoveka Evrope*, Beograd, 2007.

⁵⁷ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Beograd, 1990, str. 396.

⁵⁸ F. Maklejn *Rat na Balkanu*, Beograd, 1980, str. 16.

⁵⁹ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Beograd, 1990, str. 397.

⁶⁰ П. М. Михайлов, Полеты к Югославским партизанам. // Советские вооруженные силы в борьбе за освобождение народов Югославии, Москва, 1960, стр. 221.

неког чиновника Антонескуа, а његову резиденцију су чували припадници посебног одсека МГБ СССР-а задуженог за послове обезбеђења Стаљина и његовог окружења. На челу овог обезбеђења је био заменик начелника личног обезбеђења Стаљина. Ипак, према Старинову, ова част није обрадовала Тита. Обезбеђење је компликовало долазак код Тита његове сопствене пратње и спречавало његову независност.⁶¹

Крајем септембра Тито је на неколико дана одлетео у Москву код Стаљина. О томе како је изгледала ова посета има релативно мало веродостојних података. Очито је на пример да наводи Дедијера имају више веома сумњивих појединости. Најочитија од њих наводи да је Стаљин имао два-три састанка са Титом у канцеларији и два пута у својој кући.⁶² Увидом у распоред посета Стаљину или протоколе односа између Стаљина и Черчила лако је закључити да је Стаљин према овом наводу требало да се виђа са Титом више неголи на пример са члановима велике тројке у Техерану или чешће него са својим министром спољних послова за прве две недеље октобра.⁶³ Тешко је претпоставити да је нешто могло да натера Стаљина да види Тита толико пута. Ђилас је писао да је Тито био код Стаљина само два пута и то једном у кабинету, а други пут у викендици.⁶⁴ Тито је, према Ђиласу, признао да је Стаљин одмах рекао да ће у помоћ југословенским партизанима стићи тенковски корпус да се омогући ослобађање од Немаца Београда и источног дела Југославије. Интересантно је поменути да је у документима Молотова сачувана молба Тита послата у Москву 29. априла 1944. да му се у помоћ пошаље совјетска падобранска дивизија. Тада је, за разлику од јесени 1944, Стаљин оценио ову молбу као преурањену.⁶⁵ Обећања Стаљина о војној подршци нису могла да не орасположе Тита, јер јединице НОП су тада биле спремне само за обрачун са четницима „унутрашњим непријатељем“ и саме „не би биле кадре да у то време ослободе Београд“.⁶⁶ После пословног разговора, лидер југословенских комуниста је посетио Стаљинову викендицу („Ближња“ викендица код насеља Кунцево),⁶⁷ где се, ненавикнут на пиће, Тито напио и исповраћао.⁶⁸

⁶¹ И. Г. Старинов, *Ми́ны замедленного действия: размышления партизана-диверсанта*, Москва, 1999

⁶² В. Дедијер, *Јосип Броз Тито, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 412–415.

⁶³ *На приеме у Сталина. Тетради (журнали) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 303; О. Ржешевский, *Сталин и Черчилль. Встречи. Беседы. Дискуссии: Документы, комментарии, 1941–1945*, Москва, 2004.

⁶⁴ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Београд, 1990, стр. 399.

⁶⁵ РГАСПИ, Ф. 82, Фонд В. М. Молотова, оп. 2, д. 1370, стр. 17.

⁶⁶ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Београд, 1990, стр. 400; В. Дедијер, *Јосип Броз Тито, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 398.

⁶⁷ С. Девятков, А. Шефов, *Ближняя дача Сталина*, Москва, 2004.

⁶⁸ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Београд, 1990, стр. 399–400.

Невероватно, али Дневник посета Стаљину помиње четири доласка Тита код Стаљина (6. априла 1945, 12. априла 1945, 27. маја 1946. и 10. јуна 1946), али ниједан такав долазак се не помиње у току 1944.⁶⁹ Логично би било да је Тито био примљен код Стаљина бар једном крајем септембра 1944. јер југословенско питање није могло да не занима Стаљина пре планираног доласка Черчила у Москву.⁷⁰ О доласку Тита код Стаљина се сетио и један од потпуно страних Титу (а значи и релативно веродостојних) сведока ове посете. Према наводима маршала Голованова, он је једном срео Тита код Стаљина у септембру 1944.⁷¹ Голованов је био код Стаљина у септембру само 27. септембра 1944, дан уочи обелодањавања уговора између Тита и Стаљина.⁷² Ипак није јасно зашто дневник посета не наводи да је тог дана код Стаљина био и Тито. Покушаји да се одговори на ово питање уз данас доступну грађу неће имати пуно успеха.⁷³

У сваком случају битно је то да се ускоро Тито вратио у Крајову, где се није дуго задржао, већ се пребацио у Вршац, у који су у међувремену ушле јединице маршала Малиновског, који је наводно примио од Стаљина, у присуству Тита, наређење да не спава и да напредује.⁷⁴ Ускоро су обећан Титу у Москви тенковски (а тачније механизовани) корпус генерала Жданова и њему подређене партизанске дивизије очистиле Београд од Немаца. Након тога и сам врховни командант НОВЈ почео је да се спрема у Београд. Заједно са њим се селило и особље совјетске војне мисије у Југославији. Када су 20. октобра корпус генерала Жданова и југословенски партизани заузели Београд, у Панчеву су започели стационирање главне радио-станице совјетске мисије у Југославији. Ово је била нова велика радио-станица која је променила кодно име „Пурга-1“. Од сада је ово био снажна „Алфа“ која се под руководством Л. Н. Долгова претворила у централни радио-чвор разгранате мреже совјетских станица на Балкану. Касније је „Алфа“ претворена у радио-станицу Амбасаде СССР-а у Југославији.

⁶⁹ *На приеме у Сталина. Тетради (журнали) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 715.

⁷⁰ О. Ржешевский, *Сталин и Черчилль. Встречи. Беседы. Дискуссии: Документы, комментарии, 1941–1945*, Москва, 2004, стр. 412–488.

⁷¹ А. Голованов, *Дальняя бомбардировочная... Воспоминания главного маршала авиации*, Москва, 2007, стр. 524.

⁷² *На приеме у Сталина. Тетради (журнали) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.)*, Москва, 2008, стр. 595.

⁷³ Стенограм разговора Стаљина са Титом у јесен 1944. према тврдњама покојног директора Института за славистику РАН В. Волкова постоји у Архиви Председника РФ, али још није доступан истраживачима.

⁷⁴ М. Ђилас, *Revolucionarni rat*, Београд, 1990, стр. 400; В. Дедијер, *Josip Broz Tito, прилози за биографију*, Београд, 1955, стр. 415.

Скраћенице

НКВД – *Народный комиссариат внутренних дел СССР* – Народни комесаријат унутрашњих послова

НКВД – *Народный комиссариат по иностранным делам СССР* – Народни комесаријат иностраних послова

НКО – *Народный комиссариат обороны СССР* – Народни комесаријат одбране

АДД – *Авиация дальнего действия СССР* – Авијација далеког домета

ВВС – *Военно-воздушные силы СССР* – Ратно ваздухопловство

РККА – *Рабочо-Крестьянская Красная Армия* – Црвена армија радника и селјака

НКГБ – *Народный комиссариат государственной безопасности* – Народни комесаријат државне безбедности

Summary

Aleksej Timofejev

The Role and the Activity of the Soviet Military Mission in Yugoslavia. Fall–Winter 1944

Key words: *Second World War, Yugoslavia, USSR, guerrilla war, intelligence activities*

The relations between USSR and the People's Liberation Movement attracted attention of historians during the Communist Yugoslavia's existence although the subject was thoroughly dealt with only in Nikola B. Popović's book. The mission was jointly prepared by diplomatic, military security and security services of USSR. The chief of the mission General Konyev was a highly educated military intelligence officer, as were most of other members of the mission. After the arrival of Konyev's mission to Bari, Soviet officers and radio-operators spread throughout the Balkans. According to the history of the radio-service RU RKKA, due to Konyev's mission's arrival a network of radio-stations sprang up in South-East Europe comprising 14 points and the main station „Purga-1“.

The role of the Soviet mission was also important in saving Tito during the German operation „Rösselsprung“. Tito was afterwards forwarded from the isle of Vis to Moscow where he had the chance to meet Stalin. After that, Tito returned to Craiova, where he was again surrounded by the members of

the Soviet military mission. After Belgrade had been liberated from Germans, Tito and the Soviet military mission arrived in Belgrade. The radio-station of the Soviet mission in Yugoslavia, „Alfa“, went on air there again, and eventually became the radio-station of the Soviet embassy in Yugoslavia.